ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

КАРМАЗІН Максим Олександрович - аспірант, Київський міжнародний університет, Кафедра публічного та європейського права

УДК 347.1(045)
DOI: https://doi.org/10.32782/NP.2024.3.23

Стаття присвячена дослідженню порівняльно-правових аспектів захисту прав інтелектуальної власності на технології штучного інтелекту. У сучасному світі стрімкий розвиток штучного інтелекту ставить перед правовою наукою низку складних питань, які вимагають перегляду традиційних підходів до інтелектуальної власності. Винаходи, створені штучним інтелектом, результати інтелектуальної діяльності, генеровані штучним інтелектом, викликають необхідність переосмислення концепцій авторства, винахідництва та права власності. У статті проведено аналіз правових систем різних правових систем, зокрема США, Європейського Союзу, Китаю та Японії, з метою виявлення їхніх підходів до захисту інтелектуальної власності у сфері штучного інтелекту. З'ясовано, що кожна з цих юрисдикцій пропонує рішення щодо правового регулювання таких об'єктів, але жодна з них не дає вичерпної відповіді на питання щодо правового статусу штучного інтелекту як можливого суб'єкта права. У США та ЄС авторське право традиційно розглядається як таке, що належить тільки людині, що створює прогалини в правовому регулюванні результатів діяльності штучного інтелекту. Натомість у Китаї та Японії робляться спроби розробити більш інноваційні правові механізми, спрямовані на розширення існуючих інститутів права інтелектуальної власності для врахування специфіки штучного інтелекту. Розглянуто питання патентування результатів, створених штучним інтелектом, що створює нові виклики для патентного права. Патентні закони, які передбачають винахідництво лише для людини, виявляються недостатніми для адекватного захисту технологій, генерованих або вдосконалених штучним інтелектом. Окрему увагу приділено правовій охороні програмного забезпечення, яке використовується для розробки та функціонування штучного інтелекту, з огляду на різні підходи до його захисту в провідних правових системах. У статті також проаналізовано потенціал гармонізації національних правових систем у контексті міжнародних ініціатив та розробки глобальних стандартів для регулювання інтелектуальної власності на технології штучного інтелекту.

Ключові слова: авторське право, патентне право, правовий статус, інновації, програмне забезпечення, штучні технології, інтелектуальна діяльність.

Актуальність проблеми дослідження

У сучасному світі штучний інтелект (ШІ) є однією з технологій, що найшвидше розвиваються, яка проникає практично в усі сфери людської діяльності. За допомогою цих технологій створюються нові можливості для економічного та соціального розвитку, але водночас вони породжують цілу низку правових проблем, особливо у сфері інтелектуальної власності. ШІ може створювати нові продукти і навіть твори мистецтва самостійно. Це виклик традиційним юридичним уявленням про авторське право, патенти та інші інститути інтелектуальної власності.

Проблема захисту права власності на результати, отримані за допомогою штучного інтелекту, набуває особливого значення в порівняльному правознавстві. Проблема захисту права власності на результати, отримані за допомогою штучного інтелекту, набуває особливого значення у сфері порівняльного правознавства. Оскільки країни мають різні рівні розвитку в цьому напрямку, подальше обговорення є узагальненим і може не повністю відображати ситуацію в окремих державах. Правові системи країн світу мають різні підходи до захисту інтелектуальної власності, що походить від ШІ. Стандартні правові норми, які базуються на концепції авторства чи винаходу, що належать людині, можуть бути недостатньо ефективними для захисту інновацій, створених ШІ. Це вказує на необхідність розробки нових концепцій і регуляторних підходів у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Окреслена проблематика недостатньо представлена в сучасних наукових розвідках. При проведенні дослідження акцент було зроблено на аналізі нормативно-правових документів, наукових статей та праць, що стосуються захисту прав інтелектуальної власності на технології штучного інтелекту в різних юрисдикціях. Результати базуються на порівняльно-правовому аналізі як українських, так і міжнародних джерел. О. Кулініч та Д. Кондик досліджують зміну підходів до оригінальності творів, створених ШІ, що є важливим для охорони авторського права. О. Кульчій зосереджується на генеративному ШІ та його впливі на правову охорону інтелектуальної власності, тоді як Т. Пікуля та С. Шорнікова досліджують сучасні законодавчі ініціативи щодо інноваційних технологій. На міжнародному рівні праці J. Ihalainen і A. Zhuk зосереджуються на правових підходах до авторства та патентування творів, створених ШІ, що є критично важливим для гармонізації міжнародного права в цій сфері.

Метою статті є визначити та охарактеризувати порівняльно-правові засади захисту прав інтелектуальної власності на технології штучного інтелекту

Виклад основного матеріалу

Порівняльно-правові питання захисту прав інтелектуальної власності на технології штучного інтелекту є широкими і охоплюють аспекти визнання авторства за штучним інтелектом, патентування та правової охорони програмного забезпечення, а також питання гармонізації світового законодавства в цій сфері. Їх аналіз у поєднанні з порівнянням правових систем різних країн допомагає виявити певні тенденції та проблеми.

Останнім часом у правових підходах шукають збалансоване вирішення питання щодо призначення відповідальності особам, які працюють з різними автономними системами штучного інтелекту. У сфері інновацій стратегічно важливо підтримувати баланс між етичними та правовими стандартами та їхнім впливом на технологічний прогрес. Тим не менш, юридичним аспектам важко встигати за швидким розвитком і розгортанням цих технологій у всьому світі [6, с. 59].

Ключове питання полягає в тому, щоб з'ясувати, хто є автором таких інтелектуальних продуктів, створених за допомогою ШІ. Традиційна система авторського права базується на концепції, згідно з якою автором може бути лише людина.

Зусилля щодо регулювання штучного інтелекту, зокрема щодо роботів, у Європейському Союзі були започатковані резолюцією Європейського парламенту від 16 лютого 2017 року. Для вирішення проблем, пов'язаних із робототехнікою в цивільному праві, було реалізовано кілька механізмів, зокрема створення системи реєстрації роботів та спеціального фонду страхування цивільної відповідальності. Крім того, розробники та власники роботів несуть пропорційну відповідальність залежно від часу, протягом якого власник навчав робота. У міру розвитку цих технологій буде необхідний зсув до більш складної нормативно-правової бази [4]. Загалом Європейський Союз прагне сприяти розвитку надійного та етичного штучного інтелекту, який дотримується правових стандартів. Для досягнення

цього ЄС зосереджений на оновленні законодавства та формулюванні етичних принципів і правових норм щодо використання штучного інтелекту.

Закон про штучний інтелект є першим всеосяжним нормативним актом щодо штучного інтелекту, прийнятим великим регулятором. Закон відносить застосування ШІ до трьох категорій ризику. По-перше, заборонено додатки та системи, які створюють неприйнятний ризик, як-от державне соціальне оцінювання того типу, що використовується в Китаї. По-друге, додатки з високим ризиком, такі як інструмент сканування резюме, який ранжує претендентів на роботу, підлягають певним вимогам законодавства. Нарешті, додатки, які явно не заборонені або не внесені до списку високих ризиків, здебільшого не регулюються [10].

Згідно із законодавством ЄС і США, авторське право, в кінцевому випадку, належить фізичному автору створеного твору, а не штучному інтелекту чи організації, що використовує технологію ШІ. Положення відображає усталені парадигми авторства, які визнають внесок у творчий процес лише фізичної особи. Таким чином, роботи, повністю створені штучним інтелектом, не підлягають охороні згідно із законом як об'єкти авторського права. Це сприяє невідповідностям у законодавстві, оскільки багато творів, створених за допомогою штучного інтелекту, не можуть скористатися існуючими системами правового захисту інтелектуальної власності. У той же час користувачі, оскільки організації, які вдаються до штучного інтелекту для створення творів, не можуть претендувати на авторське право, залучають нові моделі щодо авторського права в цьому домені.

У березні 2023 року Бюро авторських прав США опублікувало повідомлення, у якому наголошувалося на необхідності законодавства, яке дозволило б реєструвати авторські права на елементи, які включають контент, створений ШІ. За певних умов можуть бути зареєстровані об'єкти, які містять матеріали, створені за допомогою технологій штучного інтелекту. Наприклад, якщо людина-автор робить значний внесок в оригінальне вираження або якщо технологія ШІ вимагає участі людини в процесі створення [12, с. 4]. Це вказує на те, що потенціал для визнання авторських прав на елементи, створені за допомогою штучного інтелекту, оцінюється в кожному конкретному випадку. Хоча цей підхід ще не остаточний, його реалізація – це значний крок у напрямку прояснення статусу авторського права на матеріали, створені за допомогою штучного інтелекту [2, с. 51].

У Сполучених Штатах охорона авторського права поширюється на твір, створений особою за допомогою машини, за умови виконання певних умов, зокрема щодо демонстрації творчості особи для регулярного використання. Щоб твір міг мати право на захист авторського права, він повинен демонструвати творче самовираження особистості [9, с. 726]. Існує визнання потенційної кризи авторського права, оскільки в деяких випадках результати, отримані за допомогою штучного інтелекту, можуть бути більш привабливими для використання, ніж ті, що створені людьми, а також можуть мати вищий комерційний попит [5, с. 198]. Це створює правовий вакуум, через який поміщаються роботи, виконані або сильно модифіковані ШІ без прямого втручання людини.

Штучний інтелект став стимулом для дискусійного обговорення наявного патентного права. Питання патентування технологій штучного інтелекту представляє унікальні виклики, особливо щодо винаходів, створених системами ШІ, та правового статусу цих систем. Це може призвести до сценаріїв, коли винахідник і винахід по суті є одним і тим же штучним інтелектом, створюючи ситуацію, коли стає неможливим вирішити обидві проблеми одночасно. Деякі технології штучного інтелекту повинні залишатися незапатентованими, щоб зберегти згаданий раніше поділ між творцем і творінням. Основна проблема полягає не у визнанні авторства штучного інтелекту, а в юридичній ідентифікації особи, яка матиме права власності на результати, створені програмою. Згідно з патентними системами США та ЄС, винахідник має бути людиною. При цьому дізнатися, ким був винахідник у ситуаціях, коли штучний інтелект створює винахід, є складним. У США розпочато практику від-

мови у наданні патенту на заявки, у яких винахідником вказано штучний інтелект.

Розглядаючи законодавчу базу найрозвиненіших країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону, таких як Китай та Японія, важливо підкреслити, що їхнє законодавство є відносно високої якості [1, с. 108].

У 2023 році Пекінський інтернет-суд у Китайській Народній Республіці визнав наявність авторського права для творця, який успішно продемонстрував право власності на інтелектуальну роботу, пов'язану зі створенням зображення жінки в сутінковому освітленні за допомогою сервісу Stable Diffusion. Це рішення ґрунтувалося на ретельному, покроковому дослідженні того, як використовувався інструмент ШІ [11]. Суд ретельно вивчив усі підказки користувачів, які вплинули на кінцевий результат. Аналізуючи цей заплутаний процес, суд дійшов висновку, що позивач доклав певного рівня інтелектуальних зусиль, які включали такі завдання, як розробка презентації персонажа та надання пропозицій щодо вибору та розміщення. Отже, суд постановив, що зображення, про яке йде мова, є продуктом інтелектуальної творчості людини [3, с. 58].

AIDP пропонує комплексне уявлення про стратегічний ландшафт Китаю щодо ШІ, підкреслюючи як його можливості, так і потенційні ризики. Хоча для розуміння заявлених можливостей штучного інтелекту та конкретних технологій, у які інвестує Китай, може бути привабливим орієнтований на технології погляд, цей підхід, швидше за все, дасть лише тимчасову точку зору, яка швидко застаріє через швидкі темпи технологічного прогресу. Крім того, причини амбіцій Китаю розвивати потужний сектор штучного інтелекту в найближчі десятиліття не з'ясовані [7].

Міністерство економіки, торгівлі та промисловості Японії (METI) у співпраці з Експертною групою з впровадження принципів штучного інтелекту розробило документ під назвою «Керівні принципи впровадження принципів штучного інтелекту, версія 1.1» [8]. У цьому документі описано дії, необхідні для дотримання соціальних принципів штучного інтелекту, орієнтованого на людину.

Підходи до правового захисту програмного забезпечення, що лежать в основі штучного інтелекту, також відрізняються. У Європейському Союзі програмне забезпечення є об'єктом авторського права, тоді як алгоритми та ідеї не мають патентного захисту. У США певні частини програмного забезпечення можуть бути запатентовані, особливо якщо вони стосуються конкретних унікальних технічних рішень. Також залишається незрозумілим, чи можуть результати алгоритмів штучного інтелекту (наприклад, унікальні алгоритми чи архітектури нейронної мережі) бути захищені як окремі об'єкти згідно з авторським правом або патентним законодавством.

Відповідно до законодавства ЄС і США, авторське право належить лише природному творцю твору; він не надає права на сам ШІ чи організацію, яка користується послугами ШІ. Це положення підкреслює старіші парадигми авторства, які обслуговують лише людський внесок у творчий цикл. Твори, створені лише за допомогою штучного інтелекту, не можуть охоронятися як об'єкти авторського права, оскільки концепція авторства передбачає інтелектуальну творчість людини. Такий підхід призводить до суттєвих прогалин у верховенстві права, коли все більше творів, створених штучним інтелектом, опиняються поза чинним режимом захисту інтелектуальної власності.

Для таких організацій, які використовують ШІ для створення робіт, також не можуть бути авторами з точки зору авторського права. Усе призводить до зростання існуючої правової невизначеності. Тому слід переглянути традиційне поняття авторства та виробити нові правові засоби захисту інтелектуальних продуктів, створених за участю штучного інтелекту. Це допоможе у формуванні нових підходів до законодавства про авторське право, яке матиме можливість враховувати частку ШІ у сфері творчості, порушення загальних принципів прав людини як творця.

Одним із найперспективніших шляхів удосконалення правового захисту інтелектуальної власності, створеної ШІ або з його використанням, є початок розробки глобальних стандартів, які зможуть відобра-

зити особливості ШІ як технології та забезпечити однаковість такого захисту в різних юрисдикціях. Для таких стандартів включені положення, що підлягають копіюванню та патентуванню, таємне та правопорушне програмне забезпечення та бази даних.

Не менш важливим є активізація зусиль на національному рівні, особливо щодо використання потенціалу національних законодавців. Національні правові системи повинні розвинути спроможність вирішувати нові виклики за підтримки міжнародних органів, таких як Всесвітня організація інтелектуальної власності. Всесвітня організація інтелектуальної власності може бути в авангарді розробки рекомендацій, спрямованих на гармонізацію підходів до регулювання прав інтелектуальної власності в технологіях ШІ. Це включатиме розробку спеціалізованих інструментів для захисту нових типів творів, створених за допомогою штучного інтелекту, а також розробку стандартів, які можуть стосуватися питань, пов'язаних з відповідальністю, правами власності та передачею прав у процесі людської діяльності.

Ще один важливий фактор успіху глобальних стандартів такого роду пов'язаний із національною імплементацією через міжнародне співробітництво, що передбачає взаємодію між країнами та обмін передовим досвідом у процесі розробки та впровадження правових норм. Відповідно до цієї логіки важливе місце в цій роботі займають багатосторонні угоди та конференції для спільного вирішення проблем захисту прав інтелектуальної власності у сфері ШІ. Тільки завдяки співпраці між національними ініціативами та міжнародними стандартами можна створити правову базу, яка ефективно вирішуватиме виклики технологічної революції та сприятиме інноваційній діяльності в усьому світі.

Висновки

Отже, порівняльно-правовий аналіз захисту прав інтелектуальної власності в технологіях штучного інтелекту показує, що він перебуває на різному етапі еволюції в різних правових режимах світу. Фактично, узагальнена тенденція відображає те, що існуючі правові норми не завжди достатні для забезпечення захисту інновацій, розроблених штучним інтелектом з тих пір, як засновані на принципах, розроблених для регулювання винахідливості. Удосконалення правових механізмів захисту інтелектуальної власності технологій штучного інтелекту є одним із вагомих факторів розвитку інноваційної економіки, конкурентоспроможності на світовій арені та правового забезпечення захисту нових технологічних рішень.

Література

1. Кармазін М. О. Технології штучного інтелекту в іт індустрії як об'єкт права інтелектуальної власності: порівняльно-правові засади. *Правова держава*, 2024. №53. С. 105–112

2. Кулініч О., Кондик Д. Вплив штучного інтелекту на критерій оригінальності в авторському праві. *Університетські наукові записки,* 2023. №3–4 (93–94). С. 43–56.

3. Кульчій О. О. Вплив інструментів генеративного штучного інтелекту на сферу інтелектуальної власності. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір: матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 6 червня 2024 р.). Полтава: ПУЕТ*, 2024. С. 56–60

4. Пікуля Т., Шорнікова С. Правове регулювання інноваційних технологій у сфері штучного інтелекту. *Сучасна інженерія та інноваційні технології*, 2023. №2 (30–02). С. 156–161.

5. Соломон А. Правове регулювання штучного інтелекту в світі та Україні. Management, administration and law: problems, trends, achievements, 2022. № 5. С. 496–502.

6. Яшарова М. М. Співвідношення штучного інтелекту до об'єктів права інтелектуальної власності. *Науковий журнал «Прикарпатський юридичний вісник,* 2022. №6. С. 59–62.

7. Cohen J. The untold story of the «circle of trust» behind the worlds first gene-edited babies. Science, 2019. URL: https: // www. science. org / content / article / untold-story-circle-trust-behind-world-s-first-gene-edited-babies.

8. Governance Guidelines for Implementation of AI Principles Ver. 1.1. URL: https: // www. meti. go. jp / english / press / 2022 / 0128_003. html.

SUMMARY

The article is dedicated to the study of comparative legal aspects of intellectual property rights protection for artificial intelligence (AI) technologies. In the modern world, the rapid development of AI poses a range of complex issues for legal science, requiring a revaluation of traditional approaches to intellectual property. Inventions created by artificial intelligence, as well as intellectual activity results generated by AI, necessitate a reconsideration of the concepts of authorship, inventorship, and ownership. The article analyzes the legal systems of various countries, including the United States, the European Union, China, and Japan, to identify their approaches to intellectual property protection in the field of artificial intelligence. It has been found that each of these jurisdictions offers certain solutions for the legal regulation of such objects, but none provides a comprehensive answer to the question of the legal status of AI as a potential subject of law. In the U. S. and the EU, copyright traditionally belongs to humans, creating gaps in the legal regulation of AI-generated outcomes. In contrast, China and Japan are attempting to develop more innovative legal mechanisms aimed at expanding existing intellectual property law institutions to account for the specificities of artificial intelligence. The article also addresses the issue of patenting AI-created results, which introduces new challenges for patent law. Patent laws, which currently require human inventorship, prove insufficient to adequately protect technologies generated or improved by artificial intelligence. Particular attention is paid to the legal protection of software used for the development and functioning of AI, given the varying approaches to its protection in leading legal systems. The article further analyzes the potential for harmonizing national legal systems in the context of international initiatives and the development of global standards for regulating intellectual property related to AI technologies.

Keywords: copyright, patent law, legal status, innovations, software, artificial technologies, intellectual activity.

9. Ihalainen J. Computer creativity: artificial intelligence and copyright. *Journal of Intellectual Property Law; Practice. Oxford University Press*. Oxford. 2018. Vol. 13, №9. PP. 726–727.

10. The EU Artificial Intelligence Act. Up-to-date developments and analyses of the EU AI Act. URL: https: // artificialintelligenceact. eu/

11. Wen T. Beijing Internet Court recognizes copyright in AI- generated image. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2024. Vol. 19, № 3. PP. 250–255.

12. Zhuk A. Navigating the legal landscape of AI copyright: a comparative analysis of EU, US, and Chinese approaches. *AI and Ethics*. 2023. PP. 1–8.